

Kapitola 9

Státy východní dimenze Evropské politiky sousedství v české zahraniční politice

Petra Cibulková

STÁTY VÝCHODNÍ DIMENZE EVROPSKÉ POLITIKY SOUSEDSTVÍ: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Během roku 2010 se zaměření na šest zemí východní Evropy¹ a projekt Východního partnerství (VP), který je sdružuje, ustálilo jako jedna z hlavních zahraničněpolitických priorit České republiky. Dokladem tohoto vývoje bylo především zakotvení této priority do programového prohlášení vlády Petra Nečase z června 2010.² V roce 2011 byl záměr věnovat zemím Východního partnerství a především projektu samotnému dlouhodobou pozornost potvrzen novou *Koncepcí zahraniční politiky České republiky* (20. července).³ Předchozí koncepce byla přijata vládou Vladimíra Špidly na léta 2003–2006, tj. v době, kdy se teprve blížilo první východní rozšíření Evropské unie (EU) a v této souvislosti i dopracování politiky EU vůči budoucím sousedům. V koncepci české zahraniční politiky z března 2003 proto nebyla pozice ČR k unijní „východní politice“. Dokument odrážel především zájem o zvýšení ekonomické spolupráce se zeměmi východní Evropy (včetně Ruska), které si jako prioritu stanovila vláda ČSSD již po volbách v roce 1998.⁴

Koncepce z roku 2011 země Východního partnerství a multilaterální spolupráci s nimi jmenuje především spolu s dalšími tematickými či regionálními prioritami, tj. zeměmi západního Balkánu a Blízkého východu, resp. rozšiřovacím procesem EU a Evropskou politikou sousedství (EPS). Konkrétní zmínku si v koncepci vysloužily čtyři země partnerství, a to Moldavsko a Gruzie jako prioritní země rozvojové spolupráce a Ukrajina s Běloruskem jako další dvě země prioritní v transformační spolupráci.⁵

Oproti předchozím dokumentům vlády, které se zabývaly základy české zahraniční politiky vůči zemím VP, je v Koncepci patrný důraz na podmíněnost rozvoje vztahů s těmito zeměmi. Princip kondicionality, včetně nutnosti využívat i sankční nástroje, je formulován v části věnované prioritám ČR ve Společné zahraniční a bezpečnostní

politice EU (SZBP).⁶ Podobně i v části týkající se priorit v regionu Východní a jihovýchodní Evropy je „*sdílení společných hodnot*“ označeno za přední kritérium pro vztahy se zeměmi VP.⁷ Zdůrazněním principu kondicionality ve svém koncepčním dokumentu Česká republika následuje trend, který se projevuje i v SZBP, nejnověji v redefinici politiky sousedství z května 2011.⁸

Mezi prioritami České republiky ve vztahu k zemím VP je zajímavý i cíl ČR prosazovat respektování nezávislosti a územní integrity všech zemí partnerství.⁹ Poměrně silná angažovanost ČR v Gruzii a podpora této zemi po jejím konfliktu s Ruskem o separatistické regiony Abcházii a Jižní Osetii v roce 2008 by takovou zmínku odůvodňovaly. Otázkou nicméně zůstává, zda takto formulovaný cíl může mít rovněž konotace pro vztahy ČR s Arménií a Ázerbájdžánem a jejich vzájemný konflikt o Náhorní Karabach.

Zemí Východního partnerství se do značné míry týká i stanovení priorit české zahraniční politiky v oblasti energetické bezpečnosti. Koncepce zahraniční politiky se tohoto tématu dotýká spíše obecně, tj. odkazem na úsilí o maximální diverzifikaci a podporu rozvoje energetických sítí ve směrech západ–východ a sever–jih.¹⁰ Podrobněji se této otázce věnuje další z vládních dokumentů roku 2011 – *Východiska ke koncepci surovinové a energetické bezpečnosti České republiky* (17. srpna). „*Navázání úzkých ‚surovinových‘ vztahů*“ se zeměmi Jižního Kavkazu dokument považuje za jeden ze základních předpokladů posilování surovinové a energetické bezpečnosti ČR.¹¹ Vztahy s Ukrajinou v tomto ohledu rovněž označuje za perspektivní,¹² přičemž její význam spočívá nejen v roli tranzitní země pro dovoz surovin z Ruska, ale i významného dodavatele železných rud.¹³

Česká republika by se měla v jednáních soustředit na dosažení, co nejlepších ekonomických podmínek a její snaha by měla být oproštěná „*v maximální možné míře od politických a ideologických klišé*“.¹⁴ Takové doporučení dává prostor právě pro posílení vztahů s politicky problematickým, ale surovinově důležitým Ázerbájdžánem, které se v posledních dvou letech v české zahraniční politice projevuje. Vnímání jeho významu z pohledu energetické bezpečnosti ČR potvrzuje dokument i stanovením priorit v plynárenské infrastruktuře. Konstatuje, že „*ČR je dlouhodobým podporovatelem koncepce Jižního koridoru a plynovodu Nabucco zvláště*“, a doporučuje, aby stát tomuto projektu zajistil politickou a diplomatickou podporu.¹⁵ Naopak Ukrajina jako tranzitní země pro dovoz ropy a zemního plynu je dokumentem vnímána jako důležitý, ale dlouhodobě problematický partner. Důvodem jsou nejen její dlouhodobé spory s Ruskem jako hlavním dodavatelem, ale i pochybnosti o dalším technickém zajištění potřebné tranzitní infrastruktury.¹⁶

Podobný pohled na možné problémové oblasti ve spolupráci se zeměmi Východního partnerství je čitelný i z dalšího nově přijatého koncepčního materiálu vlády – *Bezpečnostní strategie České republiky* (8. září). Jako jedna z asymetrických hrozeb je uveden trend zneužívání pozice výhradního dodavatele energetických surovin či tranzitní země, jinými slovy jako potenciální hrozbu strategie identifikuje nejen chování Ruska, ale i Ukrajiny.¹⁷ Rostoucí význam otázky energetické bezpečnosti a její možné implikace pro zahraniční politiku např. ve vztahu k Ázerbájdžánu opět nazna-

čuje bod o podpoře vzájemně výhodných ekonomických vztahů se zeměmi se zdroji energetických surovin, včetně možnosti využít projektů rozvojové spolupráce.¹⁸ Strategie zároveň potvrzuje rozvoj vztahů se zeměmi Východního partnerství a projekt VP jako jednu z hlavních priorit ČR, a to především vzhledem k potenciálu jejich prostřednictvím tento region stabilizovat (řešení nestability a regionálních konfliktů, prosazování demokracie a lidských práv apod.).¹⁹

Jednou z výzev české zahraniční politiky vůči regionu zemí Východního partnerství se tak jeví řešení možného střetu některých priorit, tak jak je výše uvedené dokumenty definují. Je otázka, do jaké míry se jí daří vyvažovat pohled na nutnost zajistit surovinovou a energetickou bezpečnost země, při zachování důvěryhodnosti jako země kladoucí ve své zahraniční politice důraz na transformaci k demokracii a prosazování lidských práv.

Na úrovni EU vztahy s východoevropskými sousedy ustoupily do pozadí kvůli potřebě reagovat na „arabské jaro“ v jižním sousedství. Česká republika si proto kladla za cíl zachovat rovnováhu mezi jižním a východním vektorem SZBP, a to nejen z politického, ale i finančního hlediska. Možnosti české diplomacie jsou ale do určité míry limitovány rozparem mezi pozorností, který je „východní politice“ jako jedné z priorit v posledních letech věnován ve vládních dokumentech a v agendě ministerstva zahraničních věcí (MZV) na straně jedné a v českém politickém prostoru obecně na straně druhé. V roce 2011 neproběhla na téma Východního partnerství či bilaterálních vztahů s jeho účastnickými státy žádná větší politická diskuse. V otázkách členství v EU na české politické scéně jednoznačně dominovalo vymezování pozic vůči opatřením EU na řešení ekonomické krize.

STÁTY VÝCHODNÍ DIMENZE EVROPSKÉ POLITIKY SOUSEDSTVÍ: AGENDA A UDÁLOSTI

Multilaterální témata

Projekt Východního partnerství je základním multilaterálním nástrojem pro vztahy České republiky se zeměmi východní Evropy a jižního Kavkazu. Česko jako jeden z hlavních iniciátorů tohoto projektu projevovalo v předchozích letech zájem na jeho dalším rozvoji a stabilizaci v rámci SZBP EU, neboť odpovídá dlouhodobé profilaci české zahraniční politiky (transformační pomoc, lidská práva) a poskytuje tak České republice prostor pro vlastní aktivní roli v zahraniční politice EU. Ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg projekt v rozhovoru pro měsíčník *Mezinárodní politika* označil za jeden z nejdůležitějších úkolů české diplomacie.²⁰

V roce 2011 byla ovšem pozornost EU opět vázána především dluhovou a finanční krizí států uvnitř společenství a v zahraniční politice demokratizační vlnou v arabském světě. Východní partnerství, resp. země východní dimenze Evropské politiky sousedství, se naopak v posledních letech dostávají do pozadí. Přispěl k tomu i politický vývoj v Bělorusku a Ukrajině, který do určité míry zpochybňoval potenciál VP vytvořit dostatečně atraktivní rámec spolupráce EU se sousedními zeměmi a přispět

tak k jejich demokratizaci a politické a ekonomické stabilizaci. Evropská unie na vývoj ve svém jižním i východním sousedství zareagovala revizí Evropské politiky sousedství (květen 2011).²¹ Podstatou této revize je striktnější uplatňování principu kondicionality, tj. vázání vyšší podpory ze strany EU na skutečný pokrok účastnických zemí v politických a ekonomických reformách (tzv. princip „více za více“).

Hlavní událostí roku 2011 v rámci VP byl summit na nejvyšší úrovni ve Varšavě na konci září (29.–30. září). Za ČR se ho místo nemocného prezidenta Václava Klause účastnil K. Schwarzenberg.²² Summitu se nakonec neúčastnilo Bělorusko. Nejprve odmítlo účast na úrovni ministra zahraničních věcí a poté, co jeho velvyslanec ve Varšavě, který měl běloruskou delegaci vést, nebyl pozván na společnou večeři hlav států a vlád VP, rozhodlo se bojkotovat summit úplně.²³ Neúspěchem skočila i snaha o přijetí společné deklarace států EU a VP ke stavu demokracie a porušování lidských práv v Bělorusku po volbách v roce 2010, když státy VP dokument nepodepsaly.²⁴ Nejvýraznějšími výsledky summitu byly příslib dodatečných finančních zdrojů pro projekty v rámci partnerství, závazek EU vypracovat cestovní mapy spolupráce založené na definování cílů spolupráce a kontrole jejich implementace a zahájení činnosti Obchodního fóra VP (z polské iniciativy).²⁵

Z hlediska cílů ČR v rámci VP byl summit jen částečným úspěchem.²⁶ Česká republika klade důraz na rozvoj občanské společnosti a její význam pro transformaci k demokracii. Návrh na vznik Nástroje pro podporu občanské společnosti a do určité míry konkurenční polský návrh na vytvoření Evropského fondu pro demokracii zmiňuje společná deklarace ze summitu jako možné rozšíření dosavadních nástrojů. Podařilo se dosáhnout navýšení financování projektu (i EPS jako celku), ale i nadále hrozí výraznější přesun pozornosti EU (a tím i financí) směrem k jižnímu sousedství. K nerovnoměrnému přerozdělování zdrojů by mohla přispět i samotná aplikace principu „více za více“, a to v souvislosti s výše zmiňovanými negativními tendencemi vnitropolitického vývoje v některých zemích VP. Vzhledem k zamítavému postoji řady členských států EU i současné ekonomické situaci uvnitř společenství nelze jakýkoli posun očekávat ani v otázce přiznání evropské perspektivy zemím VP, které ČR považuje za důležitý motivační nástroj. Problémem je i trvající nezáměr o VP ze strany vlivných členských států, který se podobně jako na zahajovacím summitu v Praze v roce 2009 projevil i ve Varšavě jejich zastoupením na nižší úrovni.

V rovněž praktické spolupráce v jednotlivých platformách VP se ČR podobně jako v předchozím roce podílela na pořádání seminářů pro experty z účastnických zemí. V červnu (15.–17.) se konala ministerská konference „Enterprise and competitiveness policies for Eastern Europe and South Caucasus“ pořádaná OECD a MZV ČR.²⁷ V říjnu (10.–14.) proběhl ve spolupráci Evropské komise a českého MZV v Charkově workshop „Reforma veřejné správy na místní a regionální úrovni“ navazující na pražský seminář na toto téma v roce 2010.²⁸ Vzhledem k celkové snaze posílit spolupráci zemí Visegrádské skupiny (V4) na půdě Evropské unie a rovněž v souvislosti s předsednictvím ČR ve skupině od července 2011 se agenda zaměřená na Východní partnerství do značné míry přesunula na půdu Visegrádu. Ke spolupráci zemí V4 v tomto ohledu proto bližší viz příslušná kapitola této publikace.

Bilaterální témata*Ukrajina*

Do roku 2011 vstupovaly bilaterální vztahy ČR s Ukrajinou zatížené dvěma kauzami z roku 2010. První se týkala působení tzv. vízové mafie před konzulátem v Kyjevě, na které česká strana reagovala varováním, že konzulát pozastaví vydávání víz.²⁹ Ukrajinská strana v lednu začala problém se „zprostředkovateli“ před českým konzulátem řešit a situace se stabilizovala.³⁰ Druhá kauza spojená s trestněprávním stíháním členů vlády bývalé premiérky Julije Tymošenkové po nástupu nové prezidentské garnitury Viktora Janukovyče má na vývoj česko-ukrajinských vztahů dlouhodobější vliv. V říjnu 2010 byl v ČR na základě mezinárodního zatykače zadržen Bohdan Danylyšyn a v listopadu se objevily informace, že v ČR požádal o politický azyl.³¹ V lednu 2011 byl azyl bývalému ministru hospodářství udělen. Ukrajinská strana reagovala nótou, v níž žádala českou stranu o sdělení důvodů tohoto rozhodnutí. Celá událost získala poměrně velkou pozornost ukrajinských médií, která z ní vyvozovala přesvědčení EU o politickém pronásledování opozice na Ukrajině.³²

Obě strany nicméně zdůrazňovaly, že tato kauza nemá vliv na spolupráci obou zemí a ČR i nadále vyjadřovala podporu aspiracím Ukrajiny ve vztahu k EU. 28. února se zvláštní velvyslanec pro Východní partnerství Petr Mareš zúčastnil v Kyjevě 5. mezinárodního fóra Ukrajina–Evropa.³³ I přes zmiňované ujišťování o snaze nezatěžovat celkové vzájemné vztahy nesouhlasným postojem v dílčích otázkách se na celkové kvalitě česko-ukrajinských bilaterálních vztahů kritika současného dění v Ukrajině ze strany ČR podepisovala (viz dále).

Na konci března městský soud v Praze svým rozhodnutím ukončil soudní jednání v kauze udělování víz na českém konzulátu ve Lvově.³⁴ Zamítl odvolání MZV a potvrdil povinnost MZV vrátit ukrajinským žadatelům poplatky za registraci přes call-centrum.³⁵ Poslední dohru měl tento případ ještě v červenci, kdy Ústavní soud ČR nevyhověl stížnosti 161 Ukrajinců, kteří se na MZV domáhali i náhrady nemajetkové újmy.³⁶

V dubnu vláda rozhodla o poskytnutí mimořádného daru Ukrajině, resp. schválením příspěvku ve výši 2,6 mil. EUR se připojila k dalším zemím a organizacím v mezinárodním fondu na stavbu ochranného krytu pro poškozený černobylský reaktor.³⁷

V květnu vypukla v česko-ukrajinských vztazích nová bilaterální aféra, tentokrát špionážní. Ukrajina vyhostila dva pracovníky české ambasády údajně za vojenskou špionáž. Oproti diplomatickým zvyklostem událost mediálně zviditelnila, což u české strany podpořilo vnímání tohoto kroku jako reakci na případ Danylyšyn.³⁸ Zveřejnění informace o údajných českých špionech totiž následovalo den poté, co B. Danylyšyn v Praze oznámil založení nové nevládní organizace – Ukrajinské evropské perspektivy.³⁹ V diplomatické rovině ČR reagovala recipročně, tj. vyhoštěním dvou ukrajinských diplomatů.⁴⁰ Tyto události opět oddálily obsazení postu velvyslance ČR v Ukrajině.⁴¹

Ve dnech 9.–11. června uskutečnil návštěvu Ukrajiny první náměstek ministra zahraničních věcí J. Schneider. Kromě jednání o stavu bilaterálních vztahů se svým ukrajinským protějškem se zúčastnil i jednání na Krymu. Ten má pro svůj ekonomický potenciál mezi aktivitami ČR na Ukrajině již stálé místo. Česká republika se

v oblasti zviditelňuje prostřednictvím dílčích projektů rozvojové spolupráce – v tomto případě J. Schneider jednal o projektu otevření Turistického centra a zahájení turistického značení. Podobně jako při předchozích jednáních na poloostrově došlo i na setkání se zástupci Krymských Tatarů, v jejichž prospěch se ČR dlouhodobě angažuje v rámci lidskoprávní dimenze své zahraniční politiky.⁴²

V červenci vyvrcholila nespokojenost české diplomacie s obstrukcemi z ukrajinské strany rozhodnutím uzavřít konzulární úsek českého zastoupení v Doněcku. Česká republika si stěžovala na administrativní překážky, které jí Ukrajina klade v podobě zdržování povolení příjezdu nového generálního konzula či vydávání nutných identifikačních průkazů pracovníkům českého zastupitelstva. Po třech týdnech mohla česká strana přistoupit ke znovuotevření konzulárního úseku.⁴³ K posunu došlo i ohledně schválení nového českého velvyslance Ukrajinou, na které se čekalo již od března, a Ivan Počuch se 23. srpna oficiálně ujal funkce. Přivezl s sebou i dopis od ministra Schwarzenberga. Oproti očekáváním byl obsah dopisu zcela v pozitivním tónu – obsahoval gratulaci k 20. výročí ukrajinské nezávislosti.⁴⁴

Předpoklad kritičnosti souvisel s probíhajícím procesem s J. Tymošenkovou a především jejím umístěním do vazby na začátku srpna, které vyvolaly negativní reakce celé řady evropských zemí, ČR nevyjímaje. Osobní ujištění od prezidenta V. Janukovyče, že se v tomto případě nejedná o politický proces, si 9. srpna vyžádal i prezident V. Klaus.⁴⁵ Přestože se mu tohoto ujištění (celkem logicky) dostalo, česká diplomacie i nadále pokračovala v kritice politické dimenze celého případu. Bývalý prezident Václav Havel byl pravděpodobně iniciátorem prohlášení kritizujícího nynější politické směřování Ukrajiny, pod které se podepsali představitelé světové politiky a intelektuálních kruhů, včetně českého ministra zahraničních věcí K. Schwarzenberga.⁴⁶

Proces s J. Tymošenkovou skončil v říjnu jejím odsouzením a uvězněním, na což MZV ČR reagovalo vyjádřením, že ČR tento rozsudek neuznává.⁴⁷ V souvislosti s informacemi o horšícím se zdravotním stavu Tymošenkové ve vězení a u příležitosti jejích narozenin, jí ministr Schwarzenberg zaslal dopis. Kromě blahopřání k narozeninám vyjádřil v dopise i znepokojení ohledně zdravotní péče, kterou jí ve věznici ukrajinské úřady poskytují.⁴⁸

Problematická bilaterálních vztahů s Ukrajinou se v této době opět projevila v otázce chodu českého zastoupení v zemi. Nový český velvyslanec v Kyjevě J. Počuch se sice v srpnu po několika měsíčním čekání na schválení ukrajinskou stranou mohl ujmout funkce, ale až v listopadu byl proces jeho jmenování dovršen oficiálním přijetím a předáním pověřovacích listin.⁴⁹

V samotném závěru roku došlo k částečnému zklidnění rétoriky ve vztahu k Ukrajině. V souvislosti s blížícím se summitem EU–Ukrajina a diskusí nakolik kauza J. Tymošenkové negativně ovlivní dokončení jednání o nové asociační smlouvě s Ukrajinou, se (nejen) česká diplomacie snažila ukázat, že si je vědoma možného širšího pozitivního významu této dohody pro celkové směřování Ukrajiny. Například v rozhovoru pro portál *moderní-dejiny.cz* P. Mareš poukázal na to, že tato dohoda zavazuje Ukrajinu k přijetí klíčových norem vnitropolitického chování, které jsou důležité pro její demokratizaci. Zmínil i riziko spojení tlaku EU v případě kauzy Tymošenková s podpisem asociační smlouvy v podobě celkového obratu Ukrajiny od Evropy.⁵⁰

V den konání summitu EU–Ukrajina v Kyjevě, tj. 19. prosince, proběhla v Praze státní návštěva ukrajinského premiéra Mykoly Azarova. Premiér Nečas na tiskové konferenci po jednání s Azarovem potvrdil podporu Ukrajiny v jejím přibližování k EU. Dobrou kvalitu vzájemných vztahů podle něj dokládá podpis tří mezivládních dohod.⁵¹ Jednalo se nicméně o běžné mezeřesortní smlouvy z oblasti vědecko-vzdělávací a kulturní spolupráce. K politickým a diplomatickým problémům v bilaterálních vztazích z předchozích měsíců se premiéři nevyjadřovali a pozornost věnovali především obchodní spolupráci a jejímu dalšímu potenciálu. Samotný summit pro Ukrajinu skončil neúspěchem poté, co se EU rozhodla kvůli kauze J. Tymošenkové podpis již připravené dohody odložit.⁵²

Z ekonomického hlediska je Ukrajina pro ČR dlouhodobě nejvýznamnějším partnerem ze zemí Východního partnerství. Jako jediná z oblasti je zařazena mezi prioritními zeměmi pro export ČR, přičemž seznam těchto zemí nemění ani nově připravená *Exportní strategie České republiky pro období 2012–2020*.⁵³ Po výrazném poklesu obchodní výměny s Ukrajinou v roce 2009, ke kterému došlo v důsledku světové krize, se v posledních dvou letech obrat obchodu opět zvyšuje. V roce 2011 již překročil úroveň před propadem z roku 2009 a ve srovnání s rokem 2010 došlo i ke zlepšení v jeho struktuře. České republice se podařilo významně navýšit export na Ukrajinu a snížit tak negativní saldo obchodní bilance, které se po roce 2009 ve vzájemném obchodě objevilo v souvislosti s růstem cen surovin, které tvoří hlavní podíl v dovozu ČR z této země.⁵⁴ Česko se ve vztahu k Ukrajině soustředí i na podporu investičních aktivit českých firem. Mezi nejvýznamnější úspěchy patří kontrakt firmy Škoda Vagonka na dodávku souprav za 960 mil. Kč na Ukrajinu.⁵⁵

Na Ukrajině se dlouhodobě angažuje i řada nevládních organizací, které se soustředí především na menší regionální a lokální projekty – např. Arcidiecézní charita Olomouc či společnost Člověk v tísni.⁵⁶

Bělorusko

Zmanipulované prezidentské volby v prosinci 2010 a následné násilné zásahy Lukašenkova režimu proti opozici a demonstrantům vyvolaly protesty řady zemí, včetně ČR, která se v Bělorusku v tomto ohledu angažuje dlouhodobě. Tyto události vedly k citelnému ochlazení v bilaterálních česko-běloruských vztazích a k posílení zaměření aktivit ČR na spolupráci a podporu opozičním politickým a občanským subjektům v Bělorusku na úkor pokračování ve sbližování s oficiální administrativou země výměnnou za přijetí dílčích demokratizačních a liberalizačních opatření v duchu strategie EU z let 2008–2010.⁵⁷

V průběhu ledna probíhala na úrovni EU jednání o obnovení sankcí vůči Bělorusku, resp. o jejich rozsahu a charakteru. Česká diplomacie byla zastáncem tvrdého postoje vůči Lukašenkovu režimu, ovšem takového, který by zasáhl představitele režimu, ale nikoli běžné občany. Prosazovala proto zavedení restrikcí na cestování představitelů režimu v širším slova smyslu a naopak další zjednodušení vízových povinností pro občany Běloruska.⁵⁸

S oficiálními usneseními a výzvami k propuštění vězňených představitelů opozice a demonstrantů se k tlaku na běloruský režim připojil i Parlament ČR, resp. 19. ledna

Zahraniční výbor Sněmovny, a 27. ledna Senát.⁵⁹ 2. února se na podporu běloruské opozice ve Varšavě konala dárcovská konference. Za ČR se jí účastnil náměstek MZV Vladimír Galuška.⁶⁰ V březnu ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg potvrdil, že jeden z opozičních kandidátů na post běloruského prezidenta, Aljaksej Michalevič, emigroval do ČR a požádal o politický azyl. Ten ještě týž měsíc získal. Oficiální běloruské orgány reagovaly žádostí o jeho vydání k trestnímu stíhání, které na něj bylo zahájeno kvůli organizaci protivládního protestu v prosinci 2010. Pražský městský soud v říjnu 2011 žádost o vydání Michaleviče do Běloruska zamítl.⁶¹

Česká republika se angažovala i ve prospěch dalších souzených opozičních kandidátů. 14. května byl k 5 letům odsouzen Andrej Sannikava. Kromě oficiální negativní reakce ČR výsledek procesu komentoval ministr Schwarzenberg s tím, že poškozují ambice Běloruska ve vztahu k EU. Ta následně jednala o uvalení dalších sankcí na běloruský režim, přičemž ČR prostřednictvím MZV nadále prosazovala zahrnutí širokého okruhu představitelů režimu, ale nikoli běžných občanů.⁶²

V květnu byla ČR Valným shromážděním OSN zvolena za člena Rady OSN pro lidská práva. Česká republika si zvolila Bělorusko (a Barmu) jako prioritní zemi, na kterou bude svou činnost v Radě zaměřovat.⁶³

V srpnu se objevily informace, že ČR je údajně jednou ze zemí, které poskytly běloruským úřadům údaje o bankovních účtech předáků běloruské opozice. Jejich obvinění se opírala o hospodářskou kriminalitu a některé státy (Polsko, Litva) přiznaly pochybení v tom, že tyto zdánlivě standardní žádosti nedostatečně prověřily. Česko ovšem možnost, že by došlo z její strany k předání podobných informací běloruským úřadům, jednoznačně odmítlo.⁶⁴

Podporu běloruské opozici poskytovala ČR nejen v podobě oficiálních vyjádření a usnesení, ale podobně jako v předchozích letech i formou osobních setkání (zejména ministr K. Schwarzenberg a náměstek J. Schneider) a finanční pomocí.⁶⁵ Jedním z dlouhodobě realizovaných projektů v rámci Programu transformační spolupráce MZV je příspěvek na fungování Evropského rádia pro Bělorusko/Eurorádia. ČR je vedle Evropské komise, USA a Nizozemska jedním z nejvýznamnějších sponzorů Eurorádia.⁶⁶ Ve prospěch běloruské opozice se angažuje i řada českých nevládních organizací. Mezi nejaktivnější v tomto ohledu patří Občanské Bělorusko a Člověk v tísni.⁶⁷

I přes velmi problematické česko-běloruské vztahy na politické úrovni zůstává Bělorusko pro české firmy zemí s významným ekonomickým a investičním potenciálem. Do určité míry je současná poměrně vysoká ekonomická aktivita v zemi ze strany českých subjektů dána snahou o sblížení (včetně politického dialogu) v období před posledními prezidentskými volbami. Celá řada projektů realizovaných v roce 2011 tak byla dojednána v „příznivější“ době. Mezi nejvýznamnější zakázky českých firem v Bělorusku patří rekonstrukce jednotky prvotního zpracování ropy pro podnik OAO Naftan za více než 2 mld. Kč, kterou získala brněnská firma UNIS, a.s. Za zmínku stojí i uskutečnění první dodávky ze strany CZ Loko v rámci zakázky na modernizaci 49 lokomotiv v celkové výši přes 1 mld. Kč do roku 2014.⁶⁸

Ze zemí Východního partnerství je pro ČR Bělorusko po Ukrajině a Ázerbájdžánu třetím nejvýznamnějším obchodním partnerem. Přestože i v jeho případě došlo k pro-

padu ve vzájemném obchodě v souvislosti se světovou ekonomickou krizí, zaznamenaly česko-běloruské vztahy v tomto ohledu obrovský nárůst již v následujícím roce. Rok 2011 potom představoval další navýšení. K nárůstu došlo zejména u exportu Běloruska do ČR, což mělo pozitivní dopad v podobě snížení jeho negativního salda obchodní bilance vůči ČR. Běloruský export byl přitom podpořen především devalvaci běloruského rublu. Naopak zavádění administrativních opatření, nedostatek cizí měny na úhradu závazků a celková nejistota ohledně schopnosti a především ochoty běloruské administrativy řešit ekonomickou situaci země vedly k poklesu zájmu o export do Běloruska ze strany českých firem.⁶⁹

Gruzie, Moldavsko

Ve srovnání s Ukrajinou a Běloruskem neprocházel vnitropolitický vývoj v Gruzii a Moldavsku výraznějšími otřesy a i bilaterální vztahy ČR s těmito zeměmi se odvíjely bezkonfliktně, čemuž odpovídala jejich celkově nižší intenzita. V obou případech proběhlo několik jednání na úrovni premiérů a ministrů vlád, přičemž předmětem jednání byla především podpora evropským aspiracím Gruzie a Moldavska ze strany ČR a otázka rozvoje ekonomické spolupráce.

Dne 25. února navštívil Prahu gruzínský ministr zahraničních věcí Grigol Vašadze, 12.–13. května naopak jeho český resortní kolega K. Schwarzenberg odcestoval na oficiální návštěvu Gruzie. Premiéři obou zemí (P. Nečas a Nika Gilauri) se sešli 28. listopadu v Praze.⁷⁰ V případě Moldavska proběhla 16. května jednání ministra Schwarzenberga s jeho moldavským protějškem Iuriou Leancou a 29.–30. listopadu v Praze setkání na úrovni premiérů (za Moldavsko Vlad Filat).⁷¹ V rámci bilaterálních návštěv byla pro obě země důležitá i setkání s ministrem obrany ČR Alexandrem Vondrou. S Moldavskem ČR v květnu podepsala dohodu o spolupráci v obraně.⁷² U Gruzie se jednalo o potvrzení podpory, kterou jí ČR poskytuje ve snaze o dosažení členství v NATO.⁷³ Míru angažovanosti ČR ve vztahu ke Gruzii naznačil i únik depeší z americké ambasády v Praze zveřejněných na *WikiLeaks*. Podle nich chtěla ČR v době rusko-gruzínského konfliktu v roce 2008 zkusit prosadit vyslání mírových jednotek NATO do oblasti, i když si sama byla vědoma malé šance toho dosáhnout.⁷⁴

Gruzie i Moldavsko patří mezi priority české rozvojové spolupráce – Moldavsko jako prioritní země, Gruzie jako tzv. projektová země, tj. střednědobá priorita. I přes nižší interakci z hlediska rozsahu a intenzity politických jednání, hraje tedy ČR v těchto zemích významnou roli díky aktivitám v humanitární a rozvojové oblasti. Zařazení Moldavska a Gruzie do koncepce české rozvojové spolupráci se odráží v počtu projektů i oblastí, na něž se ČR v jejich rámci soustředí. Tyto projekty jsou koordinované Českou rozvojovou agenturou a na jejich realizaci se podílí i celá řada nevládních organizací.⁷⁵

Z ekonomického hlediska je z obou zemí pro ČR významnějším partnerem Gruzie, i když ani přes zvyšující se vzájemnou obchodní výměnu nedosahuje v zahraničním obchodě ČR takovou pozici jako Ukrajina, Ázerbájdžán či Bělorusko. Díky investičním aktivitám českých firem v energetickém sektoru v předchozích letech je ČR v Gruzii pátým největším investorem. Podle vyjádření premiéra Nečase během návštěvy gruzínského premiéra v Praze v listopadu má ČR zájem na zachování své pozice

zapojením do modernizace městské hromadné dopravy v Tbilisi, jejíž analýzu již ČR v předchozích letech financovala.⁷⁶ Pro posílení dalšího zájmu českých firem investovat v Gruzii je důležité dokončení ratifikace Dohody o podpoře a ochraně investic a její vstup v platnost v březnu 2011.⁷⁷

Pozice Moldavska v zahraničním obchodě ČR se oproti loňskému roku výrazně zlepšila a překročila úroveň z období před propadem z roku 2009 způsobeného ekonomickou krizí. Z hlediska výše obrátu se tak přiblížila obrátu obchodu ČR s Gruzii.⁷⁸ Také v případě Moldavska považuje ČR za perspektivní oblasti ekonomické spolupráce zejména energetiku a dopravu.⁷⁹

Ázerbájdžán a Arménie

Již v předchozích dvou letech se na vývoji vztahů ČR s Ázerbájdžánem a Arménií projevoval význam kladený na otázky energetické bezpečnosti ČR.⁸⁰ Zatímco Ázerbájdžánu se dostává pozornosti coby dodavateli ropy a jednomu z článků projektu Nabucco, v případě Arménie se jedná spíše o reakci na její proaktivní zahraniční politiku. Jejím cílem je zabránit, aby se dostala příliš do pozadí svých z hlediska zajištění energetické bezpečnosti atraktivnějších sousedů – Ázerbájdžánu a Gruzie. I přes tyto snahy se ale i v roce 2011 projevovaly výrazné rozdíly ve významu Arménie a Ázerbájdžánu v české zahraniční politice.

Bilaterálním vztahům ČR s Ázerbájdžánem v roce 2011 dominovala květnová (16.–19.), historicky první návštěva českého prezidenta v Baku. V. Klaus ve svém projevu na státní večeři několikrát zdůraznil zejména zájem na rozvoji hospodářských vztahů, resp. obchodních a investičních možností českých firem.⁸¹ Z tohoto hlediska byl důležitý podpis Dohody o podpoře a vzájemné ochraně investic. Podepsána byla i další mezivládní dohoda, a to o výměně a vzájemné ochraně utajovaných skutečností.⁸² Prezidenta rovněž doprovázela podnikatelská mise, včetně prezidenta Svazu průmyslu a dopravy Jaroslava Hanáka.⁸³ Stranou pozornosti zůstala citlivá témata, jako jsou Náhorní Karabach či charakter politického režimu Ilhama Alijeva.⁸⁴

V září se objevila informace, že Ázerbájdžán zahájí zkušební dodávky ropy do ČR, Polska a na Slovensko, a to prostřednictvím ukrajinské firmy UkrTransNafta.⁸⁵ Ázerbájdžánská ropa již tvořila téměř 26 % dodávek do ČR,⁸⁶ ale tyto byly realizovány Ruskem. Právě ropa je hlavní komoditou v bilaterálním obchodě ČR s Ázerbájdžánem, který je díky tomu po Ukrajině pro ČR druhým nejvýznamnějším obchodním partnerem ze zemí VP. I přes rostoucí zájem českých firem o export do Ázerbájdžánu, podpořený i vloni zřízeným velvyslanectvím v Baku, zůstává kvůli dovozu ropy ze země, bilance vzájemné obchodní výměny z pohledu ČR pasivní.⁸⁷

Zvyšující intenzitu bilaterálních vztahů (nejen) ČR s Ázerbájdžánem citlivě vnímá Arménie. Vzhledem k tomu, že po loňském otevření velvyslanectví ČR v Baku neměla jako jediná ze zemí Jižního Kavkazu samostatné zastoupení, bylo významným bilaterálním krokem „napravení“ této situace. V listopadu arménský ministr zahraničních věcí Edward Nalbandian v Praze oficiálně otevřel velvyslanectví. ČR sice rovněž zřídila v Jerevanu samostatné zastoupení, ale kvůli úsporám nikoli velvyslanectví.⁸⁸

Aktivnější politika ze strany Arménie se projevila i v podstatném rozšíření bilaterální smluvní základny. V roce 2011 vstoupila v platnost série smluv podepsaných

v předchozím roce.⁸⁹ Celkově se nicméně projevuje dlouhodobě slabá intenzita vzájemných vztahů daná relativně nízkým politickým i ekonomickým potenciálem země z pohledu české zahraniční politiky.

STÁTY VÝCHODNÍ DIMENZE EVROPSKÉ POLITIKY SOUSEDSTVÍ: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Političtí a diplomatictí aktéři

Hlavní aktéři vztahů České republiky se zeměmi Východního partnerství na politické a diplomatické úrovni se oproti roku 2010 prakticky nezměnili. Klíčovou roli v realizaci politiky ČR vůči tomuto regionu hraje Ministerstvo zahraničních věcí ČR a v jeho rámci Odbor severní a východní Evropy, Odbor společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU a vzhledem k multilaterální spolupráci prostřednictvím Visegrádu i Odbor států střední Evropy. Od loňského roku se projektu Východního partnerství dostalo samostatného zastoupení v podobě Zvláštního zmocněnce pro otázky VP (P. Mareš). Podobně pro otázky energetické bezpečnosti, které ve vztazích se zeměmi Východního partnerství představují jednu z hlavních priorit, na MZV působí Zvláštní zmocněnec (Václav Bartuška). Realizace projektů české zahraniční politiky v zemích Východního partnerství se týká i dalších odborů MZV, např. Odboru lidských práv a transformační politiky a Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci. V praktické rovině je z tohoto pohledu zásadní činnost České rozvojové agentury, fungující od července 2010.

Dílčí změnou prošla otázka zajištění koordinace české zahraniční politiky pro jednání v EU, která se dotýká i otázek spojených s Východním partnerstvím. Již od loňského roku probíhal na toto téma kompetenční spor mezi premiérem P. Nečasem a ministrem zahraničí K. Schwarzenbergem. Výsledkem, resp. důsledkem nedořešení těchto otázek je jmenování dvou státních tajemníků (srpen/září 2011) – Vojtěcha Belinga při Úřadu vlády ČR a Jiřího Schneidera na MZV.⁹⁰

Pro vztahy se zeměmi Východního partnerství, zejména pak v otázkách vytváření a rozšiřování bilaterální smluvní základny, je důležitá i činnost dalších ministerstev ČR, zejména Ministerstva průmyslu a obchodu ČR (MPO), Ministerstva financí ČR a Ministerstva vnitra ČR. V otázkách projektů Východního partnerství by aktivity jednotlivých ministerstev měla koordinovat pracovní mezíresortní podskupina Východní partnerství zřízená v roce 2009.⁹¹

Zapojení dalších politických aktérů mimo vládní struktury ovšem zůstává dlouhodobě nízké. Podobně jako v roce 2010 se na pořad jednání Sněmovny a Senátu Parlamentu ČR dostaly v podstatě jen standardní bilaterální smlouvy a protokoly, jež byly bez výraznější diskuse schváleny. Výjimkou bylo projednávání ratifikace Protokolu ke Smlouvě o zamezení dvojího zdanění s Běloruskem Senátem, které skončilo rozhodnutím o doplnění doporučujícího stanoviska usnesením k povolební situaci v Bělorusku.⁹² V lednu Zahraniční výbor Sněmovny ČR projednal informaci MZV o situaci v Bělorusku. Podobně jako v Senátu bylo výsledkem usnesení kritizující průběh voleb a následně násilné zásahy proti opozici. Uzavřené jednání zahraničního výboru

proběhlo v květnu 2011 také k situaci v česko-ukrajinských vztazích v souvislosti s jejich dalším zhoršením po vypuknutí tzv. špionážní aféry.⁹³

Nejvýraznějším individuálním aktérem při projednávání otázek týkajících se východoevropských zemí na půdě Parlamentu ČR je senátor Jaromír Štětina. Jeho příspěvky v Senátu jsou v mnohém podobné přístupu české diplomacie, tj. na jedné straně kritický postoj k politickému režimu v Bělorusku a na straně druhé v podstatě nekritické zdůrazňování významu politické spolupráce s Gruzii (zejména s ohledem na rusko-gruzínský konflikt z roku 2008) a strategického a ekonomického partnerství s Ázerbájdžánem.⁹⁴ Zejména druhou ze jmenovaných zemí přitom rozhodně nelze označit za demokratickou a problematické je toto označení i v případě Gruzie.

Projekt Východního partnerství, ač jedna z hlavních zahraničněpolitických priorit ČR, se na jednáních příslušných sněmovních a senátních výborů prakticky neobjevoval.⁹⁵ Jednou z mála příležitostí k projednání této otázky byly změny v politice sousedství přijaté na úrovni EU. Informace MZV o novém přístupu EU a pozici ČR v senátním Výboru pro záležitosti EU diskusi nad tímto směrem české zahraniční politiky ovšem nevyvolaly.⁹⁶

Politika vůči státům Východního partnerství není oblastí, kde by se výrazněji angažoval prezident Václav Klaus. Jeho zahraniční cesta do Ázerbájdžánu, žádost o vyjádření prezidenta Janukovyče k procesu s J. Tymošenkovou i reakce na povolební situaci v Bělorusku v podobě odpovědi na dopis Svazu Bělorusů v zahraničí byly v souladu s postoji české diplomacie.⁹⁷ Rozpory v názorech na pojetí české „východní politiky“ mezi prezidentem a MZV se projevují zejména ve vztahu k Rusku.⁹⁸ V tomto kontextu se potom dotýkají i vztahů se zeměmi Východního partnerství, a to zejména s Gruzii, resp. prezidentem Michaiilem Saakašvilim. Saakašviliova návštěva konference Forum 2000 v Praze v říjnu 2011 proběhla bez setkání (byť alespoň neoficiálního) s prezidentem Klausem.

Ekonomičtí aktéři

O roli hlavního koordinátora ekonomické diplomacie ČR v zahraničí, resp. větší vliv na prosazování ekonomických priorit země velvyslanectvími, usilovalo ministerstvo průmyslu a obchodu. Kompetenční spory s MZV, které z toho plynuly, se podařilo vyřešit dohodou mezi oběma ministerstvy v červnu 2011. Tato dohoda definuje společný standard a služby, které budou českým firmám v zahraničí poskytovat zastupitelské úřady ČR (MZV) a agentura CzechTrade (MPO).⁹⁹ Je otázkou, nakolik tato dohoda ovlivní ekonomické aktivity ČR v zemích Východního partnerství. Agentura CzechTrade má ze zemí VP zastoupení jen na Ukrajině. Ve vztahu k dalším zemím teritoria poskytuje dílčí služby např. v podobě seminářů zaměřených na obchodní a investiční příležitosti. V roce 2011 proběhly semináře věnované Ázerbájdžánu a Bělorusku.¹⁰⁰ Základní informační servis zajišťuje portál *BusinessInfo.cz* (MPO ve spolupráci se zastupitelskými úřady). Na jeho obsahu se nicméně stále projevuje pozice té které země v prioritách zahraniční politiky ČR a rovněž míra aktivity příslušného zastupitelského úřadu (v rozsahu a aktualizaci informací).¹⁰¹

Pro zájemce o obchodní a investiční aktivity v zemích VP jsou proto důležité jednak obecnější programy realizované např. Hospodářskou komorou ČR (třeba podpora

účasti na veletrzích), jednak činnost nestátních agentur, především Komory SNS.¹⁰² Hospodářská komora ČR se v roce 2011 zapojila do programu East Invest zaměřeného na spolupráci hospodářských komor zemí EU se zeměmi Východního partnerství.¹⁰³ Novým aktérem je od roku 2010 aliance Czech Service International, která sdružuje přední české soukromé společnosti a která se jejich prostřednictvím zaměřuje na poskytování lokálního servisu českým firmám prakticky v celosvětovém rozsahu, tj. i v zemích VP.¹⁰⁴

STÁTY VÝCHODNÍ DIMENZE EVROPSKÉ POLITIKY SOUSEDSTVÍ VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

Téma východní Evropy se v českých médiích dlouhodobě nachází na okraji zájmu. Větší pozornost je věnována dílčím událostem, většinou bilaterálního charakteru. V roce 2011 šlo především o vztahy s Ukrajinou, konkrétně případ B. Danylyšyna a špionážní aféru. Prostor byl věnován také situaci v Bělorusku po prezidentských volbách, a to v souvislosti s udělením azylu uprchlým představitelům opozice. Vývoj v Bělorusku byl zároveň jednou z mála výjimek, kdy média zmiňovala obecnější priority české zahraniční politiky (ochrana lidských práv, podpora demokratizace) i programy EU pro východní Evropu (Východní partnerství) a pozici české diplomacie (sankční politika vůči běloruskému režimu).

Poměrně zřídka se v českých médiích objevují pojmy „Východní partnerství“ či „Evropská politika sousedství“, většinou se jedná pouze o informaci zpravodajského charakteru. Malý zájem politické scény o českou zahraniční politiku vůči zemím Východního partnerství a diskusi o jejich prioritách se odráží i v absenci této problematiky v prostoru mediálním. Z pohledu českých médií (ostatně nejen jich) se jedná o politiku dominantně v působnosti MZV, reprezentovanou především aktivitami a vyjádřeními K. Schwarzenberga.

Vzhledem ke zmiňované malé pozornosti, kterou zemím Východního partnerství a programu samotnému věnují čeští politici i média, je důležitá činnost výzkumných institucí a nezávislých think tanků. Dlouhodobě se této problematice věnují např. Asociace pro mezinárodní otázky, Institut pro evropskou politiku – European, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně, Pražský institut bezpečnostních studií a Ústav mezinárodních vztahů, a to především formou tematických přednášek, konferencí, odborných i popularizačních publikací a rovněž svými komentáři v médiích.

ZÁVĚR

Základní koncepční dokumenty české vlády ukazují na trvalý zájem formovat politiku vůči zemím východní dimenze Evropské politiky sousedství nejen na úrovni státu, ale i v rámci EU. Projekt Východní partnerství a rovněž bilaterální vztahy s většinou jeho účastnických zemí figurují jako jedna z hlavních zahraničněpolitických pri-

orit. Naplnění tohoto záměru se ovšem daří jen částečně. Zahraničněpolitická témata obecně se v ČR v posledních minimálně dvou letech dostala do pozadí v souvislosti s vnitropolitickou nestabilitou a ekonomickou krizí. Z hlediska profilace ČR jako aktivního hráče ve „východní politice“ se ale jako výraznější překážka ukazuje nezáměr o tuto problematiku v českém politickém prostoru, který se projevuje v podstatě absencí diskuse na toto téma (ať už v pozitivním nebo negativním smyslu).

Podobně i v rámci EU dominovala politickým diskusím především otázka ekonomické a finanční krize. Demokratizační pohyb v arabském světě nicméně přitáhl pozornost i k Evropské politice sousedství. V kombinaci s naopak nedemokratickými tendencemi u některých východoevropských partnerů EU vedl k revizi dosavadního přístupu ke spolupráci. Do jaké míry bude mít uplatňování principu „více za více“ dopad na přesun pozornosti (a tím pravděpodobně i zdrojů) jižním směrem na úkor východního, se teprve ukáže. Již nyní se ale východoevropská agenda v zahraniční politice EU potýká s nedostatkem zájmu ze strany vlivných členských států. Česká republika působí jako aktivní zastávce východní dimenze sousedské politiky, a to jak samostatně, tak díky společným iniciativám Visegrádské skupiny. K přítomnosti této dimenze v zahraniční politice EU v posledním roce ale přispělo předsednictví Maďarska a Polska. Udržení pozornosti bude proto výzvou zejména v následujícím období, kdy se předsednické role ujmou Dánsko a Kypr, tj. státy, pro které Východní partnerství není prioritou.

V bilaterální rovině vykazují vysokou intenzitu zejména vztahy ČR s Ukrajinou a Běloruskem. Obě země zůstávají důležitými obchodními partnery ČR, v politické rovině ovšem dochází k nárůstu konfliktnosti vzájemných vztahů. Důvodem je především kritický postoj české diplomacie k nedemokratickým tendencím ve vnitropolitickém vývoji těchto zemí. Česká republika nicméně nepatří v rámci EU k zastáncům radikálního přístupu, naopak za důležitý motivační faktor nadále považuje přiznání možnosti členství v EU zemím VP. K dalšímu posílení bilaterálních vztahů došlo s Ázerbájdžánem, což odpovídá rostoucímu významu otázky energetické bezpečnosti (nejen) v české zahraniční politice. I v tomto ohledu Česká republika v podstatě sleduje priority EU v podobě realizace projektu Nabucco. Na rozdíl od Běloruska či Ukrajiny vztahům s Ázerbájdžánem zcela dominuje ekonomická rovina a česká diplomacie se k charakteru tamního politického režimu nevyslovuje. Vztahy s ostatními třemi zeměmi VP jsou standardní a česká zahraniční politika nevykazuje v tomto směru zásadní změny oproti předchozímu období.

V institucionálním a personálním zajištění politiky ČR vůči zemím Východního partnerství nedošlo v roce 2011 k výraznějším změnám. Hlavní roli při stanovení priorit i jejich realizaci sehrává především MZV. Ve vztahu k EU ovšem i nadále trvá problém kompetenčních sporů mezi MZV a Úřadem vlády ČR, jež se institucionalizovaly v podobě dvou tajemníků pro EU. Vyřešit se naopak podařilo spory mezi MZV a MPO o zajištění ekonomického servisu pro české subjekty v zahraničí prostřednictvím zastupitelských úřadů.

Celkově zaměření i charakter české zahraniční politiky vůči státům východní dimenze Evropské politiky sousedství odpovídá prioritám a postojům EU. Toto zastřešení prozatím přispívá i k možnosti ČR zachovat si důvěryhodnost jako země profilu-

jící se v oblasti transformační spolupráce a ochrany lidských práv, a to i přes určitou nekonzistentnost v kritice nedemokratických režimů v rámci VP (Bělorusko vs. Ázerbájdžán). Podstatnějším „příspěvkem“ v tomto ohledu je ale spíše sporadický či selektivní výskyt východoevropské problematiky jak v českém, tak v unijním mediálním i politickém prostoru.

Poznámky

- ¹ Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie, Moldavsko, Ukrajina.
- ² Cibulková, Petra (2011): *Státy východní dimenze Evropské politiky sousedství v české zahraniční politice*. In: Michal Kořan a kol: *Zahraníční politika České republiky v roce 2010. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 170–188.
- ³ *Koncepce zahraniční politiky České republiky*, 20. 7. 2011, MZV ČR. On-line: www.mzv.cz/file/675937/koncepce_zahranicni_politiky_2011_cz.pdf.
- ⁴ *Koncepce zahraniční politiky České republiky na léta 2003–2006* (2007). Schváleno vládou ČR dne 3. 3. 2003. In: *Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od ledna 2006 do prosince 2006*. Praha: MZV ČR, 2007, s. 381–399.
- ⁵ *Koncepce zahraniční politiky České republiky*, op. cit., s. 16.
- ⁶ Tamtéž, s. 10–11.
- ⁷ Tamtéž, s. 16.
- ⁸ Viz dále.
- ⁹ Tamtéž.
- ¹⁰ Tamtéž, s. 18.
- ¹¹ Dále zmiňuje země Balkánu. *Východiska ke koncepci surovinové a energetické bezpečnosti České republiky*. MPO ČR, 17. 8. 2011. On-line: moodle.unob.cz/pluginfile.php/16047/mod_resource/content/2/V%C3%BDchodiska%20ke%20Koncepci%20surovinov%C3%A9%20a%20energetick%C3%A9%20bezpe%C4%8Dnosti%20C4%8Cesk%C3%A9%20republiky.pdf, s. 7.
- ¹² Spolu s Tureckem (tamtéž).
- ¹³ Tamtéž, s. 16.
- ¹⁴ Tamtéž, s. 6.
- ¹⁵ Tamtéž, s. 25.
- ¹⁶ Tamtéž, s. 26.
- ¹⁷ *Bezpečnostní strategie České republiky*. MZV.cz. On-line: www.mzv.cz/file/790811/Bezpecnostni_strategie_CR_2011.pdf, s. 8.
- ¹⁸ Tamtéž, s. 16.
- ¹⁹ Tamtéž, s. 14.
- ²⁰ Schwarzenberg, Karel: „*Je velice dobré, že mnohokrát pohřbíváná Visegrádská čtyřka se projevuje jako výrazný faktor.*“ *Mezinárodní politika*, 2/2011, s. 20. On-line: iir.cz/upload/MP/MPArchive/2011/MP02_11.pdf.
- ²¹ *A New Response to a Changing Neighbourhood. Joint Communication by the High Representative of the Union For Foreign Affairs and Security Policy and the European Commission*, Brusel, 25. 5. 2011. On-line: www.enpi-info.eu/library/content/new-response-changing-neighbourhood-review-european-neighbourhood-policy.
- ²² *Ve Varšavě začíná summit Východního partnerství*. EurActiv.cz, 29. 9. 2011. On-line: www.euractiv.cz/vnejsi-vztahy/clanek/ve-varsave-zacina-summit-vychodniho-partnerstvi-009186.
- ²³ *EU žádá okamžité propuštění politických vězňů v Bělorusku*. Mediafax.cz, 30. 9. 2011. On-line: www.mediafax.cz/zahranici/3292235-Belorusko-bojkotovalo-summit-Vychodniho-partnerstvi.

- ²⁴ *Declaration on the situation in Belarus adopted at the occasion of the Eastern Partnership Summit in Warsaw on 30 September 2011*. On-line: www.msz.gov.pl/files/docs/komunikaty/declaration_eap_belarus.pdf.
- ²⁵ *Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit*, Warsaw, 29.–30. 9. 2011, Council of the European Union. On-line: www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/124843.pdf.
- ²⁶ K pozici ČR ve vztahu k VP viz vystoupení prvního náměstka MZV J. Schneidera na Výboru pro záležitosti EU. Zápis z 15. schůze Výboru pro záležitosti EU Senátu ČR, 13. 7. 2011. On-line: senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=61329.
- ²⁷ MZV ČR: *Konference OECD „Enterprise and competitiveness policies for Eastern Europe and South Caucasus“*. MZV.cz, 14. 6. 2011. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/udalosti_a_temata/x2011_06_15_konference_oecd.html.
- ²⁸ MZV ČR: *Workshop v Charkově pro experty ze zemí Východního partnerství*. MZV.cz, 14. 10. 2011. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/workshop_v_charkove_pro_experty_ze_zemi.html.
- ²⁹ Cibulková, Petra (2011): op. cit.
- ³⁰ *Kyjev se začal zabývat vizovou maflí, potvrdila česká ambasáda*. Mediafax.cz, 20. 1. 2011. On-line: www.mediafax.cz/zahranici/3159226-Kyjev-se-zacal-zabyvat-vizovou-mafii-potvrdila-ceska-ambasada.
- ³¹ Cibulková, Petra (2011): op. cit.
- ³² *ČR dle Kyjeva odmítá dát bližší informace o azylu pro Danylyšyna*. ČTK, 27. 1. 2011.
- ³³ MZV ČR: *Velvyslanec pro Východní partnerství Petr Mareš v Kyjevě*. Velvyslanectví ČR v Ukrajině, 28. 2. 2011. On-line: www.mzv.cz/kiev/cz/zpravy_a_udalosti/velvyslanec_pro_vychodni_partnerstvi.html.
- ³⁴ Cibulková, Petra (2011): op. cit.
- ³⁵ *LN: Městský soud potvrdil, že stát musí zaplatit Ukrajincům*. ČTK, 13. 4. 2011.
- ³⁶ *ÚS odmítl stížnost 161 Ukrajinců v kauze udělování víz ve Lvově*. ČTK, 19. 7. 2011.
- ³⁷ *ČR dá 65 milionů korun na stavbu nového krytu v Černobyli*. ČTK, 14. 4. 2011.
- ³⁸ *Schwarzenberg: Výhoštění diplomatů z Kyjeva byla připravená akce*. ČTK, 13. 5. 2011.
- ³⁹ *Azylant Danylyšyn založil organizaci usilující o lepší Ukrajinu*. ČTK, 12. 5. 2011.
- ⁴⁰ *ČR v odvetě vyhostila dva ukrajinské diplomaty*. ČTK, 17. 5. 2011.
- ⁴¹ *Napětí s Ukrajinou nekončí, teď jde také o velvyslance*. Aktuálně.cz, 18. 5. 2011. On-line: aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=700675.
- ⁴² MZV ČR: *Ukrajinu navštívil první náměstek ministra zahraničí České republiky*. Velvyslanectví ČR v Ukrajině, 13. 6. 2011. On-line: www.mzv.cz/kiev/cz/zpravy_a_udalosti/ukrajinu_navstivil_prvni_namestek.html.
- ⁴³ *ČR znovu otevře konzulát v Doněcku, Ukrajina umožní jeho práci*. ČTK, 18. 7. 2011.
- ⁴⁴ *Nový český velvyslanec přivezl do Kyjeva blahopřání, nikoli výtky*. ČTK, 23. 8. 2011.
- ⁴⁵ *Klaus žádá o ujištění, že proces s Tymošenkovou není politický*. ČTK, 9. 8. 2011.
- ⁴⁶ *Světoví politici a intelektuálové včetně Havla kritizují Ukrajinu*. ČTK, 31. 8. 2011.
- ⁴⁷ *ČR neuznává odsouzení Tymošenkové, Kyjev má jiné standardy než EU*. ČTK, 11. 10. 2011.
- ⁴⁸ *Schwarzenberg napsal Tymošenkové, bojí se o její zdraví*. ČTK, 26. 11. 2011.
- ⁴⁹ MZV ČR: *Velvyslanec Počuch předal pověřovací listiny*. Velvyslanectví ČR v Ukrajině, 18. 11. 2011. On-line: www.mzv.cz/kiev/cz/zpravy_a_udalosti/velvyslanec_pocuch_predal_poverovaci.html.
- ⁵⁰ MZV ČR: *Zvláštní velvyslanec ČR: „Neopouštějme Ukrajinu!“* 5. 12. 2011. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/z_medii/zvlastni_velvyslanec_cr_neopoustejme.html.
- ⁵¹ *Vláda ČR: Tisková konference Nečas-Azarov*. Vlada.cz, 19. 12. 2011. On-line: www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-konference/tiskova-konference-po-jednani-premiera-petra-necase-s-predsedom-vlady-ukrajiny-mykolou-azarovem--19--prosince-2011--90632/.
- ⁵² *Remarks of President Herman Van Rompuy following the 15th EU-Ukraine Summit*. European Council, The President, 19. 12. 2011. On-line: www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/127053.pdf.

- ⁵³ MPO ČR: *Exportní strategie České republiky pro období 2012–2020*. BusinessInfo.cz. On-line: www.businessinfo.cz/files/dokumenty/mpo_exportni_strategie_2012_2020.pdf.
- ⁵⁴ *Ukrajina: Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. BusinessInfo.cz. On-line: www.businessinfo.cz/cz/sti/ukrajina-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000905/.
- ⁵⁵ *Škoda Vagonka dodá na Ukrajinu partové soupravy za 960 milionů Kč*. ČTK, 8. 2. 2011.
- ⁵⁶ Viz Charita Olomouc – projekty na Ukrajině. On-line: www.acho.caritas.cz/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=110&Itemid=112; Člověk v tísni v posledních dvou letech realizuje projekt v Autonomní republice Krym. On-line: www.clouekvtisni.cz/index2.php?id=348.
- ⁵⁷ Cibulková, Petra (2011): op. cit.
- ⁵⁸ *Schwarzenberg je pro sankce vůči vládním politikům Běloruska*. ČTK, 17. 1. 2011.
- ⁵⁹ *Sněmovní výbor vyzval k propuštění politických vězňů v Bělorusku*. ČTK, 19. 1. 2011; *Schwarzenberg: Lukašenkův režim je diktatura, není možné ji trpět*. ČTK, 27. 1. 2011.
- ⁶⁰ MZV ČR: *Varšava hostila jednodenní dárcovskou konferenci pro Bělorusko*. MZV.cz, 3. 2. 2011. On-line: www.mzv.cz/file/587520/WEB_NMGV_BY_Radiozurnal.doc.
- ⁶¹ *Bývalý prezidentský kandidát Michalevič do Běloruska vydán nebude, rozhodl soud*. Mediafax.cz, 13. 10. 2011. On-line: www.mediafax.cz/krimi/3299787-Byvaly-prezidentsky-kandidat-Michalevic-do-Beloruska-vydan-nebude-rozhodl-soud.
- ⁶² *ČR kritizuje běloruský režim za odsouzení opozičního předáka*. ČTK, 16. 5. 2011; *Schwarzenberg považuje sankce EU proti Lukašenkovi za hotovou věc*. ČTK, 20. 5. 2011.
- ⁶³ MZV ČR: *Priority České republiky v Radě OSN pro lidská práva*. MZV.cz, 3. 9. 2011. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/clenstvi_v_rade_osn_pro_lp/zakladni_informace_o_rade_pro_lidska_prioritu_ceske_republiky_v_rade_osn_pro.html.
- ⁶⁴ *Varšava se omluvila za vydání dat o běloruském disidentovi Minsku*. ČTK, 12. 8. 2011.
- ⁶⁵ MZV.cz: Události a média – Události a témata: *Bělorusko*.
- ⁶⁶ MZV ČR: *MZV se angažuje ve prospěch občanské společnosti v Bělorusku*. MZV.cz, 5. 1. 2011. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/prioritni_zeme_a_projekty_trasformacni/belorusko/x2011_01_05_mzv_se_angazuje_ve_prospech_obcanske_spolecnosti_v_belorusku.html.
- ⁶⁷ K aktivitám blíže viz *Občanské Bělorusko*. On-line: www.civicbelarus.org/; Člověk v tísni – projekty v Bělorusku. On-line: www.clouekvtisni.cz/index2.php?id=344.
- ⁶⁸ *CZ Loko začalo s modernizací lokomotiv v Bělorusku*. ČTK, 8. 5. 2011; *UNIS získal více než dvoumiliardový kontrakt v Bělorusku*. ČTK, 20. 7. 2011. Další projekty viz denní informace ČTK.
- ⁶⁹ *Bělorusko: Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. BusinessInfo.cz. On-line: www.businessinfo.cz/cz/sti/belorusko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000782/.
- ⁷⁰ MZV.cz: Události a média – Události a témata: *Gruzie*.
- ⁷¹ *Webové stránky Velvyslanectví ČR v Moldavsku*. On-line: www.mzv.cz/chisinau/cz/index.html.
- ⁷² *Schwarzenberg: ČR podporuje zrušení víz pro moldavské občany*. ČTK, 16. 5. 2011.
- ⁷³ *Vláda ČR: Gruzie láká české investory*. Vlada.cz, 28. 11. 2011. On-line: www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/gruzie-laka-ceske-investory-89920/.
- ⁷⁴ *WikiLeaks: Češi chtěli do Gruzie vyslat jednotky NATO*. ČTK, 22. 2. 2011.
- ⁷⁵ Blíže viz Česká rozvojová agentura. On-line: www.czda.cz/.
- ⁷⁶ *Gruzie láká české investory*, op. cit.
- ⁷⁷ *Gruzie: Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. BusinessInfo.cz. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/gruzie-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr-9143.html#sec0.
- ⁷⁸ MZV ČR: *Moldavsko: Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. MZV.cz. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/moldavsko/ekonomika/obchodni_a_ekonomicka_spoluprace_s_cr.html.
- ⁷⁹ *Vláda ČR: Česká a Moldavská republika uzavřely dohody o spolupráci*. Vlada.cz, 29. 11. 2011. On-line: www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/ceska-a-moldavska-republika-uzavrely-dohody-o-spolupraci-89962/.
- ⁸⁰ Cibulková, Petra (2011): op. cit.

- ⁸¹ Projev prezidenta republiky na státní večeři v Ázerbájdžánu. Klaus.cz, 17. 5. 2011. On-line: www.klaus.cz/clanky/2834.
- ⁸² *Ázerbájdžán: Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. BusinessInfo.cz. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/azerbajdzan-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr-9563.html.
- ⁸³ MZV ČR: *Veřejná diplomacie 2011*, 2012, s. 26. On-line: www.mzv.cz/file/807037/rocenka12_4.pdf.
- ⁸⁴ Až zarážející dojem vzbuzují v tomto ohledu některé z postřehů V. Klause v jeho *Zápiscích z Ázerbájdžánu*. Blíže viz Zápisky z cesty do Ázerbájdžánu č. 1 – státní oficiality v Baku. Klaus.cz, 17. 5. 2011. On-line: www.klaus.cz/clanky/2835.
- ⁸⁵ *Ázerbájdžán chce do Česka dodávat dva miliony tun ropy ročně*. ČTK, 22. 9. 2011.
- ⁸⁶ *Východiska ke koncepci surovinové a energetické bezpečnosti České republiky*, op. cit., s. 14.
- ⁸⁷ *Ázerbájdžán: Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*, op. cit.
- ⁸⁸ *Arménie oficiálně otevřela velvyslanectví v ČR*. ČTK, 22. 11. 2011.
- ⁸⁹ Viz ročenka Cibulková, Petra (2011): op. cit.; seznam dostupný na webových stránkách MZV ČR. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asi/armenie/smlouvy/index.html.
- ⁹⁰ *Česká republika má dva státní tajemníky pro EU*. EurActiv.cz, 5. 9. 2011. On-line: www.euractiv.cz/cr-v-evropske-unii/clanek/cr-ma-dva-statni-tajemniky-pro-eu-009096.
- ⁹¹ Vláda ČR: Usnesení Výboru pro EU z 13. července 2009 č. 13. Vlada.cz. On-line: www.vlada.cz/assets/ppov/veu/usneseni/usneseni_veu_66.pdf.
- ⁹² Senát ČR: Zápis ze 3. schůze Výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost Senátu ČR, 5. 1. 2011. On-line: senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=58666.
- ⁹³ Poslanecká sněmovna ČR: Zápis ze 7. schůze (19. 1. 2011) a z 11. schůze (18. 5. 2011) Zahraničního výboru Poslanecké sněmovny. On-line: www.psp.cz/ff/34/e1/69/08.htm.
- ⁹⁴ Senát ČR: Stenozáznamy z jednání pléna Senátu ČR, jednání o souhlasu s ratifikací bilaterálních dohod ČR s Gruzii a Ázerbájdžánem (tisk č. 106 a 165). On-line: senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/dokumenty?cid=pssenat_dokumenty.pVisitor.f_folders&id=2193&event-name=move.
- ⁹⁵ Viz stenozáznamy a zápisy ze schůzí Zahraničního výboru a Výboru pro evropské záležitosti Sněmovny ČR a Výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost a Výboru pro evropské záležitosti Senátu ČR. On-line: www.psp.cz; www.senat.cz.
- ⁹⁶ Senát ČR: Zápis z 15. schůze Výboru pro záležitosti EU Senátu ČR, 13. 7. 2011. On-line: senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=61329.
- ⁹⁷ Odpověď prezidenta republiky na dopis Občanského sdružení Svazu Bělorusů v zahraničí, 18. 1. 2011. On-line: www.klaus.cz/clanky/2750.
- ⁹⁸ V roce 2011 se projevil např. v souvislosti s načasováním návštěvy ruského prezidenta D. Medveděva v Praze po ruských parlamentních volbách a nechotou V. Klause jakkoli komentovat násilné potlačování povolebních demonstrací. Blíže viz příslušná kapitola této „ročenky“.
- ⁹⁹ *Obchodní aktivity ČR v zahraničí upravila nová dohoda*. ČTK, 30. 6. 2011.
- ¹⁰⁰ *Kalendář akcí 2011*, CzechTrade.cz. On-line: www.czechtrade.cz/kalendar-akci/.
- ¹⁰¹ Například údaje o obchodní výměně s Arménií jsou k dispozici pouze do roku 2009. *Arménie: Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. BusinessInfo.cz. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/armenie-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr-8813.html.
- ¹⁰² K aktivitám Komory SNS blíže viz www.komorasns.cz/index.php.
- ¹⁰³ *Byl odstartován program Evropské unie East Invest...* Hospodářská komora ČR, 1. 4. 2011. On-line: www.komora.cz/zpravodajstvi-a-media/aktuality-4/obchod-cestovani-zahranici/byl-odstartovan-program-evropske-unie-east-invest-na-podporu-obchodnich-a-podnikatelskych-vztahu-se-zememi-vychodniho-partnerstvi.aspx.
- ¹⁰⁴ Webové stránky Czech Servis International: www.czech-service-international.com/.